

EESTI PÄEVA- LEHT

ESTNISKA DAGBLADET

Kolmapäeval, 1. novembril 1972

Nr. 84 (3772)

14. aastakäik

Eesti instituut ülikooli juures OHUTSOONIS?

— Olen kuulnud kuuldusi, et Stockholmi ülikooli töenäoliselt ei tee midagi, et võtta eesti osakonda oma palgaruumi. Eesti osakonna likvideerimine oleks otse hirmus nii teaduslikult, demokraatlikult kui ka humanse seisukohast, kirjutab tsiviilökonom Nils Lindeberg-Lindvet ülikoolide kantserile Hans Lövbeeri ja Stockholmi ülikooli rektorile Dag Norbergile ühenduses Eesti Instituutsooni ohutsooni sattumise ja Tööturvalisus on küsimusse seadnud, kas maksta edasi palkasid eesti osakonna teenistujatele arhiivisummadest.

Nils Lindeberg-Lindvet tuletab meelde, et Stockholmi ülikooli juures on eesti keele osatähtsus üsna pisike. Ülikooli ainukeseks sidemeks eesti keelega on väike osakond eesti kirjanduse uurimiseks ja teatavaks kontakttegevuseks. Tegevus toimub Soome Instituutsooni raamides ja hõlmab üldiselt ainult ühtainust inimest. Stockholmi ülikoolil endal ei ole tulnud kulusid üldse kanda, kuna palga on maksnud Arbetsmarknadsstyrelsen. Mitmel puhul on

tehtud esildisi, et ka Stockholmi ülikooli juures korraldataks punkte andvat eesti keele õpetust. Kahjuks ei ole see annud tulemust. Selle asemel on nüüd tekkinud risk, et olukord veelgi halveneb.

Kirjakirjutaja tuletab meelde, et ainult 300 km idapool. Stockholmi kõneleb üle miljoni inimese eesti keelt. Eesti keelepiirkond on Rootsi otseseks naabriks. Eesti keel on ülimalt elav keel, mida pealegi kõneldakse ka Rootsi piirides.

Stockholmi ülikool, mis õpetab ammu väljasurnud keeli, ei ole tähele pannud üliõpilaste soove, et õpetataks ka eesti keelt eksaminena.

"Ei saa parata, et mõnikord jääb mulje, et eesti keel pabatahtlikult on asetatud erandseisundisse," ütleb Nils Lindeberg-Lindvet. "Kes leiab teaduslikust seisukohast oleks väärustlik, kui soomeugri keelte üliõpilaste tutvustaks kogu keelepiirkonnaga, kaasa arvatud eesti ja lapi keeled, miliseid ka Rootsis kõneldakse."

Ka uurimise seisukohalt, ütleb kirjakirjutaja, asub suur vastutus Stockholmi ülikoolil. Rootsis on sootuks teised eeldused objektiivseks literatuuri ja keele uurimiseks kui Eestis, pealegi suur osa praegust eesti kirjandust ilmub ja kirjutatakse Rootsis.

Nils Lindeberg-Lindvet pöördub väidete vastu, et puuduvad majanduslikud ressursid eesti keele õpetamiseks. Järg. lhk. 7.

K. VEEM LEERI- LAAGRI

Tänavu toimub kümnes Icerilaa-ger Metsakodas 26. juunist kuni 15. juulini. Et tormid ja vaadlused selle Icerivormi ümber on talitunud, kriipsutab alla korraldajate kommunikatsioon, milles on üteldud, et seekordse juubeleeri õnnistamisel teenivad peapiiskop Konrad Veem ja õpetaja Elmar Tõidsepp.

Sellaga näib olevat saavutatud kirikuvalitsuse heakskiit Metsakodu-leerile. Op. Elmar Tõidsepp oli teavastav selle Icerivormi lanseerijaks skautlike noortemaleva kaplainina.

Eesti Arstide Seltsi 60-a. juubelilt. Dr. Ilo Käbin andmas ajaloolist ülevaadet eesti arstide tekkimisest, nende koondumisest ja Tartu ülikooli meditsiinifakulteedi rollist (EPL-foto Lepper)

EESTI ARSTID TÄHISTASID 60-a. JUUBELIT

Rootsi Arstide Majas Stockholmis toimus 21. oktoobril ajaloolise sündmuse pidulik tähistamine: eesti arstikond Rootsis märgistas Eesti Arstide Seltsi 60-aastast juubelit piduliku kokkutulekuga. Nimelt tulid 29. septembril 1912 Tallinna raskojas kokku 29 eesti rahvusest arsti ja loomaarsti, et luua eesti liikmeskonnaga arstide ühingu. Juubeli tähistamisel oli kokku tulnud arste, loomaarste ja hambaarste mitu korda rohkem, selle juures ei olnud koos kaugelki kõik eesti arstid Rootsis, sest osa pidid oma ametikohuseid täitma ega saanud kohale tulla.

Eestlane audoktor

Göteborgi ülikoolis promoveeriti möödunud laupäeval 10 uut audoktorit. Arstiteaduskonnas oli promoveeritavate hulgas ka üks eesti arst — end. Vänersborgi haigla anesteesia ülemarst dr. Apollon Saarne.

Pidulikul aktusel andis eesti arstide organiseerumise ajaloo ja Tartu ülikooli kuulsusrikkast meditsiinifakulteedist, mis on olnud Euroopa ja kogu maailma üks juhtivamaid, ülevaate dr. Ilo Käbin Landskronast.

Tartu ülikooli õppejõude esindas kokkutulekul prof. Villem Koern Hüganiisist, kelle ettekanne käsitles neid tohturite edusamme, mida on tehtud arstide tehniliste abinõudega varustamises. Tuues võrdlust näit. kolmekümne aastaga, konstateeris ta, et tehnika on arstide kätte annud fantastilised võimalused inimkeha ja tema funktsioonide ning haiguste praktiliseks jälgimiseks ning diagnooside seadumiseks.

Praeguse tehnika kõrval olid arsti tehnilised abinõud kolmekümne aastat tagasi üsnagi primitiivsed. Tehnika ja arstiteadus käiskäes on avar-

nud ravimisele ja profülaktikale enenõugetumad perspektiivid.

Aktuse avas Arstide Selts Rootsis esimees dr. Jaan Novek, kuna lõpusõna ütles abiesimees dr. Ende Rumma. Arstidele oli saabunud juubeli tähistamisel tervitusi kolleegidelt väljaspool kui ka Eesti Arstide Koondeiselt Torontos, millised üle andis isiklikult kohal viibiv dr. Jaan Roos Torontost. Eesti üliõpilaste sealt tervitused andis üle esimees Lembit Kriisa.

Aktusele järgnenud ühtsöögi raames esitas "tohtrite ansambel" Arvo Mägi kirjutatud tujuküllase speksi praegusaja halgeravi teemadel Rootsis — poliitiliseks, erarsti juures jne., tuues esile karikatuuril probleeme, mis siinse ühiskonnas tõeliselt tekitavad peavalu.

Järg. lhk. 7.

J. Laidoner suri 1953? Vangla kiri

Tallinnas 1971 ilmunud "Eesti NSV ajalugu" kolmandas köites on nime registreeris Johan Laidoneri nime taha märgitud "s. 1884, surnud 1953". Senini tema surma kohta konkreetsed andmeid ei ole antud ja ka sellest lagoonilisest surma-aasta-arvu andmisest ei selgu, kuidas Elamjuhataja surikas ta likvideeritinaükogude KGB poolt või suri vangistuses kannatustesse. Teatavasti viidi ta teadmatusse 19. juulil 1940. Kuulduste kohaselt olevat tema abikaasa teise okupatsiooni ajal pääsenud tagasi Eestisse. Ta on kõrges eas.

Johan Laidoner

New Yorgi Vaba Eesti Sõna teatab, et hiljuti on vabasse maailma toodud kiri, milist omistatakse Laidonerile ja mis on kirjutatud Kirovi vanglas.

Läände on saabunud aga ärakiri, mitte originaal, kuid VES ütleb, et need, kes Laidoneri tundsid ja tema ülemineviisi teavad peavad seda ehtsaks.

Kirja kirjutaja (s.t. Laidoner) seab ise pealkirjaks küsimuse: "Miks mina ei põgenenud Eestist 1940. a. suvel?" ja jätkab: "Sakslased pakkusid seda (Wiley käis Riias passidega, inglased hoiatasid)."

Põgenek, kes kardab vastust oma tegevuse eest, tunneb häbi oma tegevuse eest või kardab füüsiliselt oma elu eest. Mina olen iseseisva Eesti riigi tegelane. Riikline iseseisvus on iga kultuuriliselt arenenud Järg. lhk. 7.

Külastage
EESTI MAJA
WALLING 34-1
Teaduslik
Raamatukogu

Fen 205

EPL 1. novembril 1972

DEMOKRAATIA OHUS?

Rootsi demokraatia on üks vanemaid ja paremini funktsioneerivaid maailmas. Siin on alati opositsiooni ja valitsusvõimu võitlus olnud korrektne ja taltsas, siin on ka tööandjate-töövõtjate vahel korrad suures ulatuses lahenedud kompromissidega ja ainult vähestest konfliktidest (kui välja arvata kõige viimased ajad). Kõik see on olnud aluseks majandusele kui ka demokraatia tugevnemisele, kuigi viimased nelikümne aastat on võimul olnud (rahva valitusega) üksainus erakond, mis ju tahes-tahtmatult kipub kaasa tooma teatud poliitilist onupojapoliitikat ja ühekülgisust, kuid ometi ei ole viimud autoritaarsusele selle sõna tõelises mõttes, kuigi opositsioon mõnigi kord kurdab, et ta hääli jääb hütidjaks häälekes kõrbes.

Selles tasakaalus on aga viimasel ajal tekkinud häireid, mis tekitavad muret rootsi demokraatia tuleviku suhtes. Need häired on tingitud ühest poolt valitsusest, teiselt poolt sisemistest teguritest ja nende esmaskeks väljenduseks on olnud n.n. vasakulekandumine. Kahelmeelse valitsuseralakonnas noorema generatsiooni ja uute juhtide peale tulekuga tekkinud radikaliseerumine selles mõttes, et on toimumas tasapiisi emaldumine Per Albin Hanssoni ja Tage Erlanderi kirik-keset-kõli-poliitikast, mis eeskätt tähendab tugevamat survet erarettevõtte vastu ning selgeid sotsiaalseerimistendentses.

Mis omakorda on tekitanud tõenduselise ebakindlustunde, mis lämmatab algatust ja investeerimishimu — üks põhjusi n.n. omatehtud kriisile (nagu seda isegi LO majandusmehed on nimetanud) majanduses ja tööpuuduse tekki-misele. Erandmääri ei ole kaasaajal kaugetki enam sama tähendusega kui aastakümnet-kaks tagasi. See

on piiratud pidurdava seaduste võrguga ja eeskätt suurenenud võõrandamisvõimalusega.

Kuid see kõik on vasakulekandumise majanduslik mõju, mil on tegemist kriisinähtetega, vähem aga demokraatiaga kui sellisega. Mis mõtlema rohkem paneb, on selle "käändumise" teine külg destruktive poliitiliste jõudude vallandamine näol, kes ilmselt pikemas ajavahemikus kipuvad õnnestama ühiskonda ja muutuvat kahtlemata ohtlikeks ka nende jõudude vallale päästjale valitsusele endale. Sellepärast, et need jõud ei ole kaugeleki demokraatlikud ja demokraatia vabadusi respektseivad, küll aga neid hoolikalt ärakasutavad.

Need destruktive jõud on saanud ühiskonnas ennukuulmatu võimupositsiooni sellega, et nende kätte (kas teadlikult?) on usaldatud rootsi rahva mentaliteedi juhitime tähtsaimate massmeediumide — TV ja radio — kaudu. Usaldus, mida teatavasti kasutatakse üsnagi kurjasti ja väsimatusega, kuigi riigi ja raadiomonopoli leping selgesõnaliselt nõuab erapooletut informatsiooni. On tekkinud propaganda, mis selgelt meenutab oma ajupeseemismärkidega diktatuure, eeskätt ilma omi, sest need seisavad nende uutele mõjuvõimudele kõige lähemal.

Alles mõne päeva eest kaebas üks kuulaja JO-le, et raadio lasteprogrammid on muutunud indoktriinivaiks. Teised programmid on seda olnud juba ammu ja sellepärast ei ole ime, kui riigipäevallige Bo Thoresson (m) esitas aaga eest vastutavale haridusministrile interpellatsiooni, küsimusega, kas ei oleks aeg kohaldada riigi ja raadiomonopoli lepingu seda punkti, mis näeb ette parlamentaarse uurimiskomisjoni ametisse seadmist, kui raadiomonopoli ilmselt on rikkinud erapooletuse-nõuet. Vaevalt muudugi sellist erakordset sammu valitsus tahab astuda prestitiži pärsi, kuid interpellatsioon toob küsimuskompleksi paratamatult ventileerimisele riigipäeval ja see on vajalik.

Rootsi avalikkus on distsiplineeritud ja kannatlik. Alla on neeldatud tõsiasid, et litsentsimaksjad peavad ise maksma enda "ümberkasvatamise" vasakäärmuslaslik, alla on neeldatud pornograafia "kultuuriks" (õestrine kui ka igasugune riigi sümbolite jalgallatrampimine ning avalik riigikaitsesestane tegevus, riikimata üldise avaliku korra vähjakäigust).

Kuid kuhu see suundub? Mis saab siis, kui asju peab hakkama ajama indoktriinieritud generatsioon, kelle maailmepilt on jäänud ühekülseks ja kes enam ei oska vahet teha sotsiaaldemokraatia demokraatliku suuna ja kommunisti totalitaarse eesmärgi vahel, sest üha sagedamini riigikaitse "sotsialismist", mis hõlmab keelepruugis mõlemad mõisteid, millistest on ju siiski nii suur vahe. Vähemalt peaks olema. Aga kui neist esimese kujuneb kommunistlike diktatuuride õigustajaks ja kaitsjaks ja kutubab kommuniste "vabastajate" muajal maailmas, siis tähendab see vaid seda, et samasuguse "vabastamine" on omane ka kodukommunistidele.

Ja selle tõttu ongi valla lastud otseselt riigikukutamist ette nägevat fraktsioonid nagu KFME (r) — see (r) tähendab revolutsiooni!

Kampaania leiva pärast

Nõukogude ajakirjanduses on alatu kihutustööd igapäevase leiva pärast. Moskva on pannud mängu omad kullareservid ja on osnud üles kõik suuremate nisutootjate maade, nagu USA, Kanada, Euroopa ja Austraalia nisutööstused. Selgub, et N. Liidus oli ikaldus. Nisutoodang üksi on sel aastal koguni üle 30-ne miljoni tonni alla keskmise. Ikaldus on ka kõik muud viljad. Isegi kartulid on käärnased ja nigelad ning saak alla keskmise. Süüdi on kohutavalt külm talv, mis hävitas talivilja ja orased ja suvine raske põud, kuid sedagi saaki ei suudetud kõige õigeaegselt ära koristada, sest seda takistasid vanad ja kulunud ning katkised põllutööriistad. Kriisi peetakse nii tõsiseks, et ajakirjanduses tõestatakse üles küsimus, et kas seokordne ikaldus ei saa saatuslikuks Brezhnevile. Tema eelkäija Hrustšev langes just selle tõttu, et 1963 aastal oli suur ikaldus.

Venemaal käib kõik käsu korras ja vastava suure ainult venelastele mõistatava ja arusaadava propagandakärga. Kihutustööga Kremli alatakse kevadist külli ja sügisest lõustu. Kuid ka tööstustes ja tehastes järgnevatat üht kampaania teiste. Kuna on vaja produktiooni tõsta, kuna on tarvilik tõsta saaduste kvaliteeti ja vähendada praaki.

Kampaania on ka poliitiliste puha-stuste üks olulisem element. On puhastusi ja ümberkorraldusi valla teha tööstustes ehk kolhoosides, või mõnel teisel alal, siis algab kõige enne vastav kihutuskampaania uudiste meedias. Alles pärast seda kui asjaomased on küllalt mõnitatud ja teotatud, siis järgneb juba nende vallandamine ja aretseerimine.

Seokordne kihutuskampaania toimu igapäevase leiva pärast. Seda algab parteihäälkandaja "Pravda", keda siis järgivad juba kõik teised trükised, raadio ja TV. N. Liidu uudiste meedia on nagu omavahelises sotsialistlikus võistluses, kuidas usutavamalt ja osavamalt rahvale selgeks teha, et kõiges selles ei ole süüdi kommunistlik kord ja õnnetu N. Liidu kolhoosisüsteem. Seda on siiski venelastele raske selgitada, sest Poolas ja Jugoslaavias on eraviisilised põllumajapidamised lubatud ja seal ei ole mingit ikaldust, vaid jätkub vilja veel teiste ja N. Liidule müügi. Eritist häda ei kuule ka satelliitide juurest, kuna seal ei ole pöpsimaid, kunagi jagatud, kuigi nad on seotud Moskva plaaniga. Vaatamata sellele plaanile eramajandus laienob kõikides neis maades ja seoses sellega tõuseb ka rahva elustandard ja heaolu. Brezhnev oli isegi

sunnitud Ungaris it. andma rehelise tule eramajanduse laiendamiseks.

Kremli praegused juhid teavad väga hästi, milles viga seisab, kuivad nad ei julge midagi teha olukorra parandamiseks. N. Liidus hävitatid kohutava terroriga Stalini ajal iseseisev talupidaja. Seda hävitamisprotsessi on parteialajaludes kuni tänase päevani ülistatud. See on üks olulisem osa Vene kommunistlikust süsteemist. See töötas senini, kui rahvas leppis kõige algelisemaga. Kuid uued massid kasvavad peale, sõjajärgne tuleb juurde, kuid kolhoosisüsteem, kus isiklik erahuvi on väljalülitatud ei suuda vastavalt põllumajanduse produktiooni tõsta.

Ainuuke alternatiiv oleks eraviisilist põllumajandust laiendada, kuid seda ei luba partei doktriin. Paljukiineldud, paljukineldud, kõige eeskujuliseks kuulutatud Vene kolhoosimajanduse. Isegi kolhoosniku aiamal-pikeesega on suuri pahanudis, kuna see annab kolhoosimaaga võrreldes tohutuid saake ja teeb kolhoosile halba reklaami.

Senini tuldi kuidagi läbi aga seda ikka ainult läbi häda. Selleks on kõikidel maailmameredel N. Liidul tohtu suur kalalaevastik, milline peab muretsema puuduva proteiini, mida kolhoosisüsteem võlgu jätab. Kuid ikalduse korral võib olukord muutuda tõsiseks.

Parajasti siis, kui Kanada hokimehed olid Moskvas, toimus N. Liidu ülemnõukogu erakorraline koosolek, kus Brezhnev maalis ilusa pildi halvast olukorrast, kuid arvati, et ülemnõukogu saadikuid ei suutnud parteijuht veenda.

On väga huvitav jälgida, kuidas N. Liidu kihutuskirjandus püüab rahvast petta. Kõigepealt räägitakse ja

kirjeldatakse, kuidas siin ja seal kuri talv viljasaagi hävitas, kuidas põud suviljalt kuivatas ja kartul kasvab käärnaseks ja külgelaks. Siis kirjeldatakse seda, kuidas juba tsaari ajal Venemaal alati ikaldused ja suured näljahäda. Osavad reporteerid, kes välismaadel käinud kirjutavad, et kuidas Ameerikas olla ka suur puudus leivast ja leivaviljad muutuvad ikka õhemaks ja pakitakse ilusa paberi sisse. USA-s ja Kanadas, aga nisu ülejääke põletatakse ja põllumeestele makstakse külvamata põllupinna pealt preemiaid!

Samas hurjutatakse ja hoiatakse neid, kes leivaga käivad hooltult ümber. Kirjutatakse, kuidas hoolivad parteimehed leivakorustest jaoks kastid illes seavad, mida lohkavad vastustundetud inimesed aga ignoreerivad ja leiva kasti heidavad ka muud prahti ja solki.

Ajakirjanduses minnakse isegi nii kaugele, et väidetakse praeguse võimumehe Brezhnevi langust, sest tema eelkäija Hrustšev langes just leivapuuduse pärast. Kommunistid liidul 1917. a. võimule selle tõttu, et Vene pealinna sai leib otsa. Kuid seda ei saa siiski pidada tõenäoliseks. Kremli juhtkond istub liiga kõvasti sadulas.

ME/AJK

● Belgiasse saabus New Yorgi eestlane Alice Trei, kelle poeg on sinna komandeeritud ühe USA suurfirma Euroopaesindajana.

● Euroopaatkale sõitis New Yorgist limateer Loide, kes külastab ka Rootsit, kus ta varem elas.

● Euroopareisist saabus New Yorki kunstnik Merike Patrasoon, laul-jatar Ive Patrasooni õde.

Vestlus SEM-lauljaga enne Göteborgi-reisi

Enne Stockholmist Eesti Meeskoori kontsertri Göteborgi — võib märkida, et kontseri toimumb laupäeval, 11. nov. kl. 16.30 KFUM kontserdi saalis — oli juhus vestelda ühe SEM kauaaegse liikmaga ja veteranilauljaga.

Kohtasime teda kesklinna söögi-kaubamajas, kus 4a oli end varustanud hapukapsa, sealh. eesti leiva, heeringa, hapukoore ja marispan-tordiga. Kasutasime juhust seda lauluvenda küsitleda ja ta vastas meeldi ja avameelselt. Paberikoitid tudikraamiga pani maha, plastkotti aga mitte, seda hoidis süles. Intervjuu kulges järgmiselt:

Küsimus: I Sina kui kauaaegne SEM liige, kas võiksid mõne sõnaga võrrelda tänapäeva SEM-i ätteme näiteks SEM-iga 20 aastat tagasi.

Vastus: Mis nüüd mina tean... vist on ta praegu vähe parem... aga ta oli ikka hea varem ka...

Küsimus: Kui vaudata teie repertuaari, siis on see aastate jooksul mõnevõrra muutunud, ent olete alles jäänud ka n. n. raudvara. Kuidas on tulevikus, kas on kavas repertuaari uuendada, võibolla koguni asendada vana uuega?

Vastus: Las juhatus õiendab, mis siis nüüd mina...

Küsimus: Oled ju mitmest SEM-i turneest osa võtnud, käinud USA-s ja Kanadas paaril korral, ka Saksa-maal, Soomes, Inglismaal, Västerås-is. Kui sa vaatad tagasi neile reise-le, missuguse on sulle andnud kõige suuremat hingeist elamust, arvastades peamiselt rahvuslikku elamust?

Vastus: Mine tea, eks nad on toredad kõik. Aga tead — nüüd lähme varsti Jötebori, seal on toredad se-mud ees, tead. See vast on tore reis.

Küsimus: Ah et Göteborgi. Aga kui nüüd vaatleksime eestlaskonda globaalses ulatuses, kas siis eestlask-dist matka Austraaliasse nagu teil kauemat aega on plaanis olnud, või

kusagile mujale, näiteks veelkord USA-see, või mis?

Vastus: Ei noh, ära nüüd aja pada. Esiteks lähme ikka Jötebori, seal on toredad se-mud. Eks siis pärast vaata kuhu edasi minna. Estess ikka Jötebori.

Küsimus: Noh, hea küll, Göteborgi. Te nähtavasti väärtustate kõiki eest-laste keskuseid võrdelt ja see on muidugi väga õige. Aga milline reisi-siit oleks sinu arust kõige olu-lisem, lähtudes eestlaskonna seisuko-hast?

Vastus: Praegust on Jötebori kõige tähtsam. Seal on, tead, sõbrad lauluvennad vastu võtnud. Ja tead, publik on tead, prima!

EESTI PÄEVALEHT

Eestiska Dagbladet

Peatoimetaja Juhani Kokia

Vastutav väljaandja

(ansv. utg.)

Arvi Moor

Toimetus ja talitus:

EESTI MAJAS Stockholmis:

Wallingatan 32, 1 tr.

Postiaddress: Box 667

101 29 Stockholm I

Telefon 21 84 46

Toimetaja Eeskiltnas Jüri Aus

Aadr. Eesti Päevaleht, Box 120,

331 02 Eeskiltna, tel. 016/14 77 72

Tellimispstgiro nr. 15 67 70-0

Kuulutusarvete pstgiro 60 59 00-0,

Eesti Päevaleht Förlägs AE,

Stockholm

Tellimishinnad:

Aasta kr. 147:-

Termin (4 kuud) kr. 53:-

Kuu kr. 15:-

Väljaandja EESTI PÄEVALEHT

FÖRLÄGS

Trükkija: Eeskiltna-Kuriers

Tryckeri AB Eeskiltna 1972

MUDILASED ISE esinemas Stockholm Eesti Lasteaia suurel Medborgarhusetis Erna Klemmeri (vasakul) juhatusel (EPL-foto-Lepper)

OSKAR LILLENDAAL: Laplased kohtus Rootsi riigiga õiguste pärast

Õtersundl kohtus algas omapärane protsess, mille lõppu ei oodata veel sellel aastakümnel ja mis oma põhislikkusest on väga sügavale küsimusele: kas ühel väikerahval, nomaadil, on mingeid õigusi oma rahvuslikule territooriumile, sellel territooriumidel leiduvatele maadele (maapõuevaradele) ja pinnapõuevaradele ja pinnapõuevaradele ja pinnapõuevaradele — metsadele, loomadele, lindudele, kalastikule ja vetele?

Laplased — tarvitame edasiselt saamid nagu nad endid ise nimetavad — on kaebanud oma voliniku kaudu kohtusse Rootsi riigi, nõudes sellelt tagasi maid, mis kunagi on neile kuulunud, kuid millised Rootsi riik neilt vägivaltalt on võõrandanud. Saamide nõudmised katavad kogu nende endise rahvusliku territooriumi, ulatuslikke metallide leiutusi, Kiruna, Gällivare, Luossavaara ja Malmberget jne., samuti suuri ja kalarikkaid veekogusid, paisutuste tõttu vee alla jäänud karjatusmaid, looduskaitses alasid (Sarek j.t.) ja kõrgmaid — fjällisid.

Saamide volinik Ivo Cramér on aastakümnete jooksul kogunud ulatusliku materjali, millest peab nähtuma, et rootslased on saajadile jooksul kultiveerinud saamide suhtes omavoli, millele võrdvõrdseks seada vahet inglaste käitumist jirlaste suhtes saati aegadeid enne Cromwelli kuni meie päevadeni.

Kunagi olid saamid kalastajad ja nende kalastusalad ulatusid Ume ja Lule jõgede alamjooksudele välja. Rootslased ajasid saamid sealt minema ja surusid saajadile jooksul neid ikka rohkem ja rohkem loodesse. Saamidelt võeti nende loomulik elatusala ja nad läksid üle kütimisele. Kuid neid aeti välja ka nende jahimaaadelt ja saamidele jäi ainsaks eksistentsiaasiks põhjapõdra kasvatus.

Kuid saamide karjatusalaideit leiti rauda, hõbedat ja vaske — ja jälle aeti saamid nende asupaikadest välja, steriliseeride märgaladele. Kordus see, mis juhtus P-Ameerika indiaanlastega, kes kunagi olid põllupidajad ja maisikasvatajad — nad suruti metsa.

Karoliinide ajastul sunniti saamisiidid täitma raskeid küüdikohustusi Sven Rosendahl on selle kohta kirjutanud ulatusliku romaani, nad pidid kaevandustest pötrade ja pulkadega vedama välja raua- ja hõbedamalmi ja toimetama selle Narvikki. See oli tõeline orjus ja raske töö-

ja elutingimused viisid massiliselt hauda nii mehi kui ka pötru. Lisaks sellele kiusati neid taga lapi usukommete täitmise pärast, neid peeti nõidadeks. Rootsi kohtuarhiivid sisaldavad rohkesti saami nõiaprotsesside materjale ja kohtuotsuseid. Saamid seati rootslaste administratiivse hoolitsemise alla, nende isandateks olid nn. lappfogdidi, kelle otsused ja suvad olid määravad saamide eluvaladuste kohta. Rootsi riigi administratiivse hoolitsemise alla on nad jäänud tänaseni ja nende eestkostes eest hoolitseb Kammarkollegium.

Saamid ei ole rootslastega üheõiguslikud kodanikud. Nad ei maksa riigile kalastus- ja kütimisõiguse eest, samuti mitte tulumaksu, kui nad elatuvad pötrade kasvatamisest. Mis nad on ja mida nad tohivad, sellest on jutustanud Andres Küng oma teoses "Samefråga". Saamidell puudub selline haridussuhtes võrdsus, nagu see seadustega igale rootsi kodanikule on võimaldatud. On olemas küll nn. nomaadikoolid, kuid need töötavad eriliselt, saamide elutingimustele kohandatud õppekavade järgi.

Nüüd nõuavad saamid tagasi oma maid, õiglast osuamist maadele realseerimisest saadud tuludest, ja mis peaaegu — peremeheõigusi oma isade maale.

Saamide protsess on äratnud välismaa ajakirjanduses suurt tähelepanu. Rootslased peavad seda mõistetava piinlikkusega taluma — on nad ju liitunud igasuguste inimõigusi kaitsvate konvetsioonidega ja aktsioonidega, on signeerinud enda kohta kehtivaks tunnistanud Liitunud Rahvaste Organisatsiooni poolt avaldatud Inimõiguste deklaratsiooni, sobitanud end "maailma südametunnistuse" ossa ja on nüüd äkki sattunud kaebatuse olukorda ja rootsi kohus peab langetama pühimõistelse otsuse küsimuste kohta: kas minoriteedil võib olla õigus oma rahvuslikule territooriumile ja selle maadele.

Mitmel puhul on saamid ähvardanud oma probleemi viia Liitunud Rahvaste Organisatsiooni ette ja vähemalt ühel korral on see asi ka sellel foorumil kõne all olnud ja ühe rootslaste poolt rünnatava riigi esindaja on rootsi esindaja tähelepanu juhtinud sellele, et kõrvaldagu nad esmajoones omal maal ebaõiglus saamide suhtes ja alles siis tulgu teiste üle kohut mõistma.

*

Kas saamid, laplased, on soomesugulaste sugulased? Osa soome-

ugri teadlasi eitab seda, väites, et saamide etnad, nn. protolaplased, on kunagi siirdunud üle soome-ugri keelele. Teadlased on aga jättnud selgitamata need asjaolud ja põhjused, mis sunnitsid saamide esivanemaid loobuma oma algkeeltest ja minema üle ühele teisele keelele, mille algsest kõnelejustest ja algupärasest tänapäeval midagi ei tea.

Veel enam tunduvad teadlaste selletaadseid väiteid hüpooteetilistena, kui arvestada tõsiasja, et saamid pole kunagi sõdinud ja neid pole sõjaliselt rünnatud.

Ka mitte alistatud, millistel puhudel oleks võinud sündida ühelt keelelt teisele üleminek. Saamide rahvapärismused jutustavad vaid saamide äraajamisest nende vanadelt asupaikadelt ühe teistsuguse rahva poolt. Põhja-Rootsis esineb tihedalt lapi kohanimesid aladel, kus praegu elunevad rootslased ning saamidele omaneid kalmeid. Asjaolu, et nende keeles leidub võrlemisi rohkesti baltilaensõnu, ei suuda aga veel kindlalt väidat, nagu oleksid saamid meile võõrad nii etniliselt kui rassiliselt.

Teadlased ütlevad, et saami keel on nii tugevalt irduinud soome-ugri erikeelt. See võib nii olla. Kuid põhkeeltest, et seda peab vaatama kui juss, miks soome-ugri teadlased on saamide suguluse suhtes võtnud teaduslikult tõrjuva hoiaku, võiks peituda vahest selles, et nad on rassiliselt kindlakstehtult mongoloidid. Ja nendega sugulane olla pole ju teaduslaselt "peen".

Eestlased festivalile

Invandrarnas Kulturcentrum korraldab Invandrarverketi toetusel 28. novembrist kuni 3. detsembrini "Sisserändajate Kultuurfestivali". Sõdra teatri ruumides Stockholmis, kus nädala jooksul tutvustatakse Rootsis asuvate uute rahvusgruppide kultuurilisi saavutusi nii lavalt kui ka näitustel.

Kutse osavõtuks tuli ka eestlastele Eesti Kultuuri Koonddisse. Nagu nüüd on selgunud, esinevad kultuuripidustustel Stockholmis Eesti Meeskoor, Stockholmis Eesti Naiskoor, tenor Raimond Raidve, sopran Lehti Aug, viuldaja Alfred Pisuks ning klaverisaaja Harri Kiisk.

'Lauri-noored' misjonireisil

Stockholmi vabakiriklike noorte trio "Lauri-noored" saabus misjoniringreisile USA-sse ja Kanadasse, kus nad esinevad lauluga geistkoguduste jumalateenistustel.

New Yorgis on nad kuni 12. novembrini Betania koguduse külaliskiks.

"Lauri-noorte" grupp on menulalt esinenud ka varem Inglismaal ja Kanadas, samuti raadiosaadetes.

"JURJEV"

LULEÄ (EPL) — Kommunistide ainuke päevaleht "Norrskensflamman" pühendas 10. oktoobril terve lehekülje Eestile, õigemini Tartule ja Tartu ülikoolile. Muidugi pärines materjal TASS-i filiaalikoontõlt APN-ilt ja autoriks oli korrespondent Chafjatuurova, ilmselt Kaukaasia päritoluga.

Jutustatakse, et Tartus on iga kümnes elanik üliõpilane, et Tartu on N. Liidu kõige väiksem, ent kõige kuulsam ülikool, et linnas on 90.000 elanikku, et ülikooli asutas rootsi kuningas Gustav II Adolf jne. Tartu ajaloo käsitlemisel väidatakse, et linn asutati üheteistkümnenda sajandi v. e. suurvärsi Jaroslavi poolt, keda nimetati Targaks ja kes linna ristas Jurjeviks oma eesnimise Jurji järel. Alles hiljem tulnud saksa orduüritusi ja teinud Jurjevi Derptike ja alles a. 1917, pärast oktoobrirevolutsiooni saanud linn nimeks Tartu. See olevat vana eesti asula nimi, mis leidunud kohapeal enne vene linna asutamist...

Artiklile on juurde lisatud pildid ülikooli peahoonest ja rahvareisist rongkäigust.

Eesti pastor oli USA-s

Kirikuoepetaja Edgar Hark, kes on okup. Eestis juhtiv kirikutege-lane, viibis äsja USA-s, kus ta külastas Kalifornias elunevat poega.

Op. Hark viibis sõja ajal mobiliseerituna Venemaal. T a on mitmel korral läände pääsenud.

Kanadas toimunud geoloogide konverentsile oli N. Liit saanud 150 liikmelise delegatsiooni, nende hulgas ka neli eestlast: R. Männil, D. Kaljo, prof. A. Rõõmusoks ja A. Raukas.

Eestlased on ainuke vähemus Rootsis, kel on kaks korda nädalas ilmuv informatsiooni- ja uudiste-leht päevaajakirjanduse tüübist, eestluse häälekandja

EESTI PÄEVA- LEHT

Seda eelist on eesti rahvusgrupil põhjust hoida tildise kogunemiseks tellijaskonda. Rootsi ajakirjandusel on rasked ajad ja nelle antakse riiklikku abi. Eesti ajalehte ei aita aga keegi muu kui eestlased ise. Seepärast on oluline, et

kõik eestlased on eesti ajalehte TELLIJAD

Helistage EPL talitusele tel. 08/21 84 46. Paneme Teile ajalehe käima. Või tellige otse kõikidest postiasutustest Rootsis ja Skandinaavias.

Peapiiskop K. Veem AMETIREISIDEL

Peapiiskop K. Veem viibis ametisõidul 29.9.—9.10.72. Ta külastas kogudusi, pidades jumalateenistusi ühes armulauaga Malmös, Lunds, Olofströmis, jutlustades Borås ja andes ülevalte oma tegevusest sealset perekonnanõul. Nõupidamisi oli mõlema koguduse juhtivate organitega.

Külaskäik Luteri Kirikute Maailmaliidu ja Kirikute Maailmanõukogu keskasutustes Genfis, Šveitsis, kujunes õpetlikuks ja huvitavaks. Kogu pärasõiduna väldanud pingsates kõnelustes juhtivate isikutega selgus, et osutub vajalikuks oma kiriku seiskutavale isiklik esitamine teostavate vahetageade järele. Väis nimelt selgesti panna tähele, kuidas vastaste juhul hoopis isesugused arusaamisid ja hinnangud võivad tekkida, kui neid ei parandata tõsiloole alusel.

Järgnes osavõtt pagulasõpetajate konverentsist Aumühles, Hamburgi külje all Nilsuguseid konverentsi peab ära aasta Saksa Rahvuskomitee Luteri Kirikute Maailmaliidu juures. Enne ametireisile asumist oli pea-

Peapiiskop K. Veem

piiskop vastu võtnud Canterbury peapiiskopi sekretäri, keda saatis Stockholmist Inglise saatkonna vaimulik Kuna K. Veem jättis Inglismaal viibides Canterbury peapiiskopile viisiid teemata, oli ta ju siis alles õnnistamata. Nüüd anti temale üle kutsu Canterbury külastamiseks sobival võimalusel.

Meil on küllaltki võimalusi tähelepanu juhtimiseks eesti kiriku ja rahva olukorrale. Selle loovutamaks eelduseks on aga esindajate usutavus. Viimast võivad ainult eestlased ise anda, kui nad senisest elavamalt ja teadlikumalt koonduvad oma kiriku ümber. Eesti Evangeeliumi Luteri Usk Kirik on liige üleilmalises maailmaliiduses. Sealt ei tõugata teda välja, kui pagulaseestlaste valdav enamus hoiab oma kirikut elava kiriku tasemel.

Elmar Pettai 60-aastane

Elmar Pettai

Stockholmis tähistab 5. novembril 60-aastast sünnipäeva Eesti Kultuuri Kooride peasekretär Elmar Pettai.

Juubilar sündis 1912 Vana-Karistes Pärnumaal. Opmis Eesti Haridussõprade Koduskeskkoolis, mille lõpetas a. 1938 ja seejärel Pärnu Kalanduskoolis ja Eesti ühistegeliste kursustel, töötades selle järele kalakasvatuse, kalakaubanduse ja kalatööstuse aladel. Põgenenud läände, töötas ta pikemat aega LME kontsernis Stockholmis ja Östersundis.

Elmar Pettai rakendus juba kodumaa ühiskondlikku tööses, samal ajal aga süvenes üha tema kirjanikuks, mis ulatus luuleloominguni. Need jooned on süvenenud pagulasaastatel, kus ta mitte ainult ei ole aktiivse liikmena tegutsenud üldrahvuslikes ja seltskondlikes, vaid ka kultuuriorganisatsioonides, samal ajal avaldades artikleid, arvustusi ja luuletusi eesti ajakirjanduses ja ajakirjas "Tulimuld". Tema debüütluuletuskogu "Jaaniilili" ilmus Stockholmis 1964. Ei olnud juhuske, et just Elmar Pettai valiti asutatuks Eesti Kultuuri Kooride sekretäriks, kui idealist ja samal ajal teinimene. Ta sai hiljem Kooride peasekretäriks, kui organisatsioon oli konsolideerunud ja loodud oli alaline büroo. Kahtlemata on selles arengus olnud Elmar Pettai sihi- ja järjekindlat tegevust ja eeskätt armastust eesti kultuuritöö vastu, olnud oma olemine osa. Ta on nimelt, elanud kogu arengu kaasa, olles asutaja- ja juhatustähe. Märkida võib veel, et Elmar Pettai on olnud rakendatud ka teisel ideelisel alal — Eesti Sõjaväelaste Kapitalis aastaid juhatustäheks.

KLA

ANDRES KUNG: KOHTAMISI MADALMAADEL

Rotterdam on maailma suurim kaubasadam, olles kaubavõitumise poolest suurem lähimatest kaasvõitlejatest, Jokohama (nr. 2) ja Kobe (nr. 4) Jaapanis ning New York kolmandana USA-s. Rotterdamis on sisse- ja väljaveo maht kümme kord suurem kui Göteborgis, kusjuures sadama osatühtsus aina kasvab tänu Euroopa ühisturule ja sadamavõimude ettenähtavale.

Põhjuseks, et Rotterdam on arenenud maailma suurimaks kaubasadamaks, on peamiselt linna keskne asukoht Euroopas, seal kus suubuvad merre kaks kontinenti tähtsamat jõge — Rhein ja Maas. Kaubalaevad ja praamid saavad siit piki Rheini sõita Ruhri tööstuskeskustesse ja koguini Baselini välja, kokku 1300 km.

Kui tsentrumiga Rotterdam joonistada 500 km raadiusega sfäär, mahuks sisse Saksamaa, Šveitsi, Benelux-maade, Prantsusmaa ja Inglismaa tähtsamad tööstuspiirkonnad. Kokku elab selles regioonis praegu umbes 160 miljonit inimest ja suuremat ostujõudu ei esine kusagil mujal maailmas niivõrd väikesel maa-alal.

Viimastel aastatel on Rotterdam kolunud paljud rahvusvahelised pangad ja trustid, nende hulgas näiteks Unilever. Linna endo kodanikele hitati sündinud juba aastaid tagasi ülimoodne, autoliiklusest ärikskus Lijnbaan. Hiljem on Lijnbaani kopeeritud ja edasi arendatud kogu maailma ulatuses, Rootsis alates Värdlingbyga.

Teise Maailmasõja ajal sai Rotterdam rohkem pommitada kui suurem osa teisi Euroopalinnu. Sõjajärgsetel aastatel on seepärast ehitatud üles uus sündalinn suurte klaas- ja betoonhoonetega. Linna ilme on seetõttu väga moodne, teistsal aga väga jah ja mitte eriti hubane. Nii võiks öelda, et Rotterdam on tegelikult üsna eba-hollandlik. Amsterdam näitaks on oma soojade tuledega, mõnust kanalitega ja rohkete kitsaste tänavatega ning elava ööeluaga tavajärel turistide hoopis huvitavam.

SEGAABELIUD

Rotterdam linnala on ka täielikuks kontrastiks sellele perekonnale, kus elasin Hollandi loengureisi ajal — nimelt perekond Belinfante-Saidlo. Mees Alex on arst tuntud hollandi perekonnast, Pereema Vilma Belinfante-Saidlo peaks olema EPL lugejatele tuntud kui väsimatu, tulne ega samal ajal ka mõdukas tegelane eesti küsimustes. Pojad Peeter ja Aarne on samuti teadlikud eestlased ja keelevaldajad, nagu muudugi nooruslik vanaproua Saidlo.

Tore oli kuulata, kuidas kõik perekonnaliikmed sead aru nii eesti kui hollandi keeldest. Missugust tolerantsi ja arusaamist näitab üks mees nagu hollandlane Alex Belinfante võrreldes paljude nendega puht-eestlaste hulgas, kes mõistavad hukka kõiki segaabeliusid.

On arusaadav, et tahetakse, et eesti noored abiliiklused rahvuskasvatusega. Aga sellepärast ei tohi me küll muutuda ebasallivaks noorte osas, kes pole leidnud eestlastest elukaaslast. Sallimatus pole ainultlik moraalsest ebaõigusest. Pole eestlastele paguluses otseselt kahjulik, kuna vähemalt neli eesti pagulasnoort viiest praegu abielluvad muulastega.

Miks mitte püüda vaadelda ja kohelda segaabeliustil muulastel võimalike "uute eestlastena" või vähemalt ühe isikuna, kes eesti asjast rohkem on huvitatud? Selle asemel ei ole kriitilise hoiajuga tõugate eemale ka segaabeliust olevald eestlasti, peaksmine püüdnud äratada nende muulastest elukaaslaste arusaamist ja huvi balti küsimustest.

Taoline areng pagulaseestlaste arusaamades ja suhtumistes oleks väärtuslik abi nende, kes loodavad, et pealekasvav põlv oleks eestlastest rohkem huvitatud ja ei tunneks end ainultlik rootslastena, ameeriklastena jne., vaid ka eestlastena.

Teise generatsiooni probleemid olid teemaks konverentsil, kuhu mind oli

Hollandi eestlaste elu keskpunktis on Vilma Saidlo-Belinfante ja tema artist mees dr. Aleksander Belinfante.

kutsutud lektoriks. Korraldaja oli FOVIN, Ida-Euroopa põgenike organisatsioon Hollandis, kus Vilma Belinfante-Saidlo on üks aktivistidest. Kokkuteieku oli esimene selletaoline ja osvõtjaid oli sellepärast ainult 30 ümber. Kas oleks selliseks kokkuteiekuks huvi ka Rootsis või Kanadas?

Mitmed noored, kes olid konverentsile tulnud, väitsid, et neil pole mingilt "teise generatsiooni probleem". See olevat ainult olemas esimese generatsiooni väärarvamus. Oleks võinud küsida, miks need noored üldse sinna tulid, kui neil päritoluküsimus, tõesti olnuks ükskõikne. Ma tundsin ära nende väidet. Olin ise, nagu paljud eesti noored Rootsis, ainult "passiivne eestlane" kuni olin kodumaa ära käinud ja seal "aktiivseks eestlaseks" muutunud.

Meie ja idaeuroopa pagulaste olukord pole täiesti võrreldav. Neil on siiski alles iseseisvad riigid ja venetamise surve on seega tohutult nõrgem. Peale selle on pagulasgrupp palju tähtsam väikerahvale nagu seda on eestlased kui palju suurematele rahvastele Ida-Euroopas.

EESTI TULEVIK?

Pärast minu loengut tänapäeva Eesti kohta esitati rida küsimusi, mis osaliselt olid võrdlemise ebatavalised. Üks noor poolartistahtis näiteks kangesti teada milline on pagulaseestlaste poliitiline platvorm Eesti tulevikus. Millist ühiskondlikku süsteemi tahame Eesti iseseisvumise puhul kehtestada.

Sama küsimust esitatakse peaaegu alati rootsi vasakpoolsete poolt ja sellele tuleks võibolla rohkem mõelda, olgugi et see tänapäeva olukorras tundub võrdlemise perifeersena.

Minu katse vastuseks oli umbes selline, et lahendus peab jääma kodu-eestlastele, kuna pagulased siiski moodustavad vähema kui ühe kümnendiku kogu eesti rahvast. Mida meie tahame, on esmalt, et just kaasmaalased kodumaa saaksid vabalt valida oma ühiskondlikku süsteemi. Loodame muudigi ja eeldame, et sel juhul valitakse demokraatlikult riigikord, kus põhilu-seks oleks UNO Inimõiguste Deklaratsioon.

Hollandis viibides kõnelesin ka ühe liberaalse parlamendiliikmaga, kes juhtus olema üsna purjus ja kippus kogu aeg magama jääma kui mõni teine püüdis ta monoloogile seadga. Peale selle kohtasim ühe suurima lehe "Telegraaf" välisloimetajat kusjuures jai tõeliseks mõistatuseks, kuidas ta selle kohta oli saanud.

Kui ta tõesti kunagi oli Stalini nime kuulnud, siis oli ta selle järgi juhul täiesti ära unustanud või mõne muu nimega ära seganud. Igajuhul olid ta teadmised uskumatult niiglad, ent väärarvamus oli ta seda

rohkem veendunud. Kui olin talle kaks ja pool tundi püüdnud selgitada elementaarseid asju (näiteks Balti riikide nimesid ja nende pealinnu), küsis astutud kolleeg lauast lahkudes: "Noh, eks eestlased ikka on tatarid? Te olete vist Dzhangis Khaani järeltulijad, kui ma asjast õieti olen aru saanud". Oleks üsna huvitav teada, mida ta lõpuks oma ajalehes kirjutas.

Kohtasin aga ka mõistlikke inimesi. Näiteks perekond Kopvillemit, kes nüüd on paaris aastaks kolunud Hollandisse. Suurt huvi meie vastu tundsid ka kuulajad ühel Rotterdami Rotary koosviibimisel, kus pidasin loengu Eesti kohta.

Kõige huvitavam oli kohtumine endise Hollandi vastulaure juhiga. Tal on praegu üks Ida-Euroopa uurimis- ja informatsioonibüroo ja lubas püüda hankida hollandi kirjastajast mu Eesti-raamatule. Ühe TV-kollegiga leppisime esialgselt kokku, et teeme ühe TV-saate Balti rahvaste saatuse ja praeguse olukorra kohta.

Selline saade oleks ülimalt vajalik. Tundub olevat reegel, et hollandlased teavad veelgi vähem kui näiteks rootslased sellest, mis praegu juhtub Eestis, Lätis ja Leedus. Seda võib illustreerida järgmine näide. Vaatasin ühel õhtul TV-uuksides. Lõpuks näidati meteoroloogilist kaart, kus võis näha Balti riikide kohal tormipilvi. Uudistelejaja kommenteeris: "Tundub, et on oodata halba ilma, mis praegu on jõudnud Lääne-Venemaa".

Paljud hollandlased arvavad täna kindlasti, et baltlased on venelased, kuid siiki pole põhjust suuremaks pessimismiks. Kui TV-saade on toimunud ja loodetavasti ka Eesti-raamat ilmunud, peaksid nii mõnelgi hollandlasel silmad avanema. Põhiline sümpaatia on olemas, puuduvad vaid teadmised.

ANDRES KUNG

Leerilaager Metsakodus

Kümnnes leerilaager toimub traditsioonilistes vormides Metsakodus eeloleval suvel 26. juunist kuni 15. juulini. Leerilaste õnnistamisel teenivad K. Veem ja E. Tõdsepp.

Senistele eelregistreerimisele saadeteks lõplik registreerimine algas 1. novembril. Andmetega novembrikuu jooksul koju kätte. Registreerimistega ja leerilaagriga seoses olevate küsimustega pöörduda eelkõige juhi poole: Aksel Ojasoo, Kosmosegatan 71 415 21 Göteborg. Telefon 031/48 35 05.

Indiaani külasturg

Chiconcuac (EPL) — Mulle kin-
niti, et siin on vähemalt kahe-
aasta kestel igal teisipäeval in-
berkaudseis mägedes elavad indi-
aanlaste turgu pidanud. Küla ma-
jast on kõik ühtemoodi valgeklubi-
jatud katusega ja nad on liitunud
korrapäratult, küljelt ja nurgelt,
moodustades imelikke kitsaid ja kõ-
veraid tänavaid.

Peatänaval, mis on pisut sirgem ja
laiem juhatab korraldusele autodele
parkimiskohad nii et nende vahele
jääb parajasti ruumi läbipääsuks. See
küla on kuulus oma tekstiilide po-
lest ja nende müüjaid on igal sam-
mul — mehed ja naised seavad igat
värvi ja tüüplises mustris ponchod,
sallid ja vaibad käsivartel ning pa-
kuvad neid möödujale. On kaup-
seidki, kus neid müüakse ja kust
neid jatkub reklaamiks poe-esisole
ja majaseintele ning see annab täna-
vale kirju ja rõõmsa ilme.

Indiaanlane on fatalist — ta ei lä-
he enne kõrvale, kui autopassun just
ta selja taga rõõgatab — öieti pole-
gi tal kuhugi minna, sest kõnniteid
pole ja pole ka autojuhtimise ruumi ku-
hugi põigata. Niimoodi seiklen mina-
gi end pikka aega teiste turuliste
hulgas turuplatsile mis kihab rahvast,
Öieti on see väike kirikuküla —
ja ma mäletan olevat lugenud, et
pärast Mehhiko vallutamist oli kris-
tianiseerimise üheks raskuseks, et
indiaanlaste ei tulnud kirikusse, ol-
les omaenda ussurituale alati soori-
tantud lageda taeva alla.

Siis osutas Kotoliku Kirik oma jär-
jekordset paendikkust ja ehitas al-
tariid ka kiriku eestile ja nii saadi
kultuuri ja vaatajaid palveteenistu-
sele kui nad olid kogunenud kas
mõnda pidu- või turupäeva pidama.

Turuliste kaitseks palavuse ja pii-
kuse eest on üles koostatud mustad
ja hallid palatid keerulises nõrde-
süsteemi abil. Need on aga tõmma-
tud indiaanlaste oma pikkest arves-
tades ja ma pean järjest kummar-
da ning ette vaatama et mitte nä-
ga vastu nõore minna. Liikuda saab
siinult koos rahvamurru ja neist
mõnda trügedes.

Mu kõrval on ainult pruunid näod,
nende hulgas on mehi laiade õlgü-
baratega ja valgetes väljajummeldud
hamedes ja pükstes ja naised, kes kan-
navad lapsi rinnal või rätiga seljal.
Juukseid on neil kõigil sinakas-
mustad ja silmad tumedad, mis mind
uudistades mingit meeleilugutust ei
avald.

Mõned müüjad on üles seadnud
lauad ja letid, kuid suurem osa is-
tub lihtsalt maas ja müüb oma kau-
pa kotist või mahalaotet palakalt.
Turul on ilmselt mingi süsteem, sest
ühes kohas on aedviljamüüjad, pak-
kudes ilusaid suuri tomateid,
squashisid ja eggplante ja igasugu-
seid rohelisi ning ka kuivatet vür-
se mida ma ei tunne.

Teisel on ihamüüjad kel on lau-
dadel terved küpsetatud kiisid või
keedetud lambad. Nad kiidavad oma
kaupa valju häälega ja pakuvad
möödujale sõrmede vahelt lihtsat
maitsesprooviks. Ulatan ka käe ja võ-
tan külli keedetud lambaliha — see
on veel soe ja väga maitses ning
pehme. Ühel laualt müüakse kali,
need on käevarrad pikkused ja mulle
tundmatud.

On ka juustumüüja, kelle laual
ilutsevad kaks suurt juusturõngast,
üks valge ja teine kollakas ning mul
on kange isu neid proovida, kuid
sis näen, et kaks suurt kärvest on
seal ringi jalutamas ja ma loobun.

Ostan omale siiski ühe tortilla —
see on labakäe suurune õhuke leib,
mida küpsetatakse madalate jalga-
ga meljakandilisel ja sütega täide-
tud raudahjul asuval plaadil. Naine
patsutab taigna oma käte vahel pa-
rajaks ja laseb seda plaadil küpse-
da ja katab sinna peale panna mitmes-
kausist salati moodi asju, aga ma
tean, et need on kangemaitse-
lised piprad ja lase ainult soola peale
riputada.

See tortilla maksab üks peso ja on
täiesti tuhavärviline ja ma ristin ta
mõttes "laavaleivaks". Maitse on siis-
ki nagu jahukogil kunagi, ja seest
on ta täidetud oapudruga. Hall värv
tuleb sellest, et nn. indiaanilaste po-
la valge, vaid pead on mitmevärvil-
sed kuni mustani, ja sedamoodi tu-
leb ka jahu.

Jalutan edasi. Vaatan osakonda,
kus müüakse käsitööd: kootud ese-
meid ja keramikat, need on tiesti
toremad, aga mul pole vaja seda
enam imestada, kuna tean, et see
enam imestada, kuna tean, et see
kultuur on siin üle kahe tuhande
aasta vana. Uus aeg on sisse lõõn-
ud poisil näol, kes müüb grammofon-
plaate, kuigi ma ei mõista kui pal-
jud neist inimestest on kodus gram-
mofon, ja teine poiss müüb plastist
annulete. Nende kõrval istub maas
naine, kes on oma ette laotanud va-
nu ingliskeelseid ajakirju ja loodab
neid müüa.

Vaatan veel naist, kes müüb liht-
sast lubjakivi plaate, mis on kalju
külgelt lõõdud ja ma ei tea, milleks
need kasutatakse, tema kõrval on
mees, kes müüb puntrasse köidetud
rohelisi varsi ja edasi on punatud
korve ja kausse ning paunast. Need
on töökad ja andekad inimesed, aga
nende maailm ja elu on teistmoodi
ja vist mitte palju muutunud sest
ajast kui Herman Cortez Mehhiko
vallutas.

EKS

■ Naised on kasutanud huulepul-
ka juba inimkonna koidikust peale.
Paljudest eelajaloolistest koostasid
on leitud huulepulki, mis on näis-
ka käepärase kuju ja tarvadud otsaga
kui meie omad. Iidsetest aegadest on
pärit ka küünte värvimise komme.

■ Londoni elanikkond on viimase
kuue aasta jooksul vähenenud
keskmiselt 91 000 inimese võrra aas-
tas.

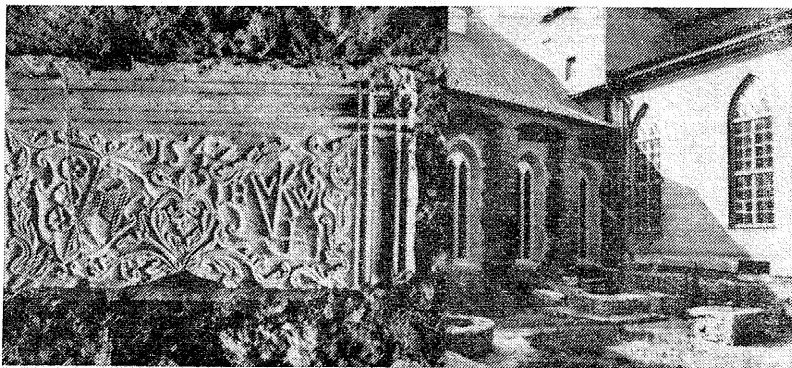
■ Euroopa maades nõuab liiklus-
suhteliselt kõige rohkem ohvreid
Austria, Järgnevad Saksa FV, Hol-
land, Itaalia, Šveits, Prantsusmaa.

■ 1902. aastast tänapäevani on iga
aasta hukkunud keskmiselt 398 laka-
va. Üldse on aga sellest ajast kui
tundmatud.

Tänavakauplejad Chiconcuaci külas.

Nõutakse kaitset risustatud dominiikl. kloostri hoonetele

Vasakul siseportaali kaunistav raidkivi aastast 1547, paremal Dominiiklaste kloostri siseõu pärast restaureerimist.

Eesti kultuurilehes Sirp ja Vasar
astub Andres Konks välja kesk-
ajast pärineva Tallinna dominiik-
laste kloostri hoonestiku kaitseks.
Ta nõuab, et kloostri põhjatiiva
säilinud osas on Linnamuuseumi
filiaal. Lõunas, endises viljaaias
ja kloostri Püha Katarina kirikus,
samuti kirikaeada 17-ndal sajandil
ehitatud renessanssmajade alumi-
seid korraldusi paiknevad Tallinna Ki-
nomehaanika Ekspertimantlaite-
hase isehid, töökojad ja laod.

Seda, et unikaalne arhitektuurimä-
lestis tõstusruumidele ei sobi, to-
hib vist üldiselt endamõistatavuse-
na võtta, toonitab Andres Konks.

Edasi kirjutab ta hoonestiku praeg-
sust seisundist, nentides, et ebaos-
tarbekate mõõtmega üksed ja kits-
saks hoov kujutavad hauptalaidele
ning portaalidele suurt ohtu. Viima-
seid kinnistavaid peale- ja maha-
laaditavaid torud, talad jms. pikad
metalldetailid ning konstruktsioonid.

Tihti võib näha, kuidas metall-
detailid hoolimatult keskaegsetele
hauplatidele loobitakse. Kiriku
hoovis näeb kõrgeid lauavirruka-
ste, metallmaterjale, järele- ja veo-
kärusid, autosid ning muud teha-
sele kuuluvat inventari.

Ainulaadset arhitektuurikompleksi
risustab ebaridliku kujuga punaseks
värvitud ventilatsiooniseade kiriku
ja aiahoone puutekohas. Sedasama
tuleb üldela kõrge plekk-korstina ja
kahe suure maasse kinnitatud raud-
kasti kohta öues.

Sirp ja Vasar märgib edasi, et ku-
na renessanssmajade akendade alu-
mised korrused on hõivatud, siis pea-
vad elanikud oma kütuse hoidmi-
seks kasutama nishke kiriku seinas.
Sinna ehitatud puukurid ei talu
mingisugust kriitikat ning annavad
hoone arhitektuurile mõjule veel
viimase hoobi. Nende ning paari tei-
se tehaseid sõltumatu tuskatageva tö-
sajaja pärast mõjub see väga huvi-
taval paik Tallinna vanalinnas hoo-
lematult ning ripaselt.

Artiklis "Dominiiklaste kloostri
kaitseks" ütles Andres Konks veel:

Dominiiklaste kloostri portaalide,
hauakivide, samuti renessanssmajade
fotod ilmus Tallinna kohta käivas
kirjanduses pidevalt. Nad on olnud
ja on teaduslike tööde teemaks, tu-
rismiobjektiks, fantaasia ja mõtte eri-
gutajaks. Kultuurimälestiste hoidmi-
se vajalikkusest on meil palju rää-
gitud. Kas ei oleks aeg asuda kon-
kreetsetele tegudele ja viia Tallinna
Kinomehaanika Ekspertimantlaite-
hase mõnda sobivasse kohta.

Samuti nõutakse, et dominiik-
laste kloostri vastu tunnevad huvi
ka Tallinna külastavad kuulsad Eu-
roopa keskaja kunsti uurijad Soot-
me, Rootsis, Prantsusmaal, Am-
eerikas ja mujalt.

Teame, et 13-st sajandist pärinev
Püha Katarina kloostri kirik on hu-
vipakkuv näide meie alade gooti ar-
hitektuurist. Kiriku väga väärtusli-
kuks komponendiks on tallinnapära-
sed raidreljeefportaalid. Eesti kunsti-
ajaloos kuulub neile oluline koht,
sest teostuse meisterlikkusest ja süm-
boolika rikkusest pole neile võrdsed.

Märkimist väärib ka fakt, et kiri-
ku portaalid puhastati ja konserveer-
iti 1956. Samal aastal taastati osali-
selt ka kirikut ja teostati kloostri
lõunamüüri vastas asuvad väikesed
kivimajad, sest need on ühed vähes-
test renessanss-stiilis majadest Tal-
linnas.

1959 toodi kloostri tagasi terveks
jäänud hauakivid, milledest bürger-
meister Girard de Soucanton ehitas
19-nda sajandi lõpul Rocca al Ma-
resse nimetatud Via Appia. 1960
paigaldati need hauakivid kiriku
lõunamüüri. Silmapaistvamad on
Kunigunde Schotelimundi hauaplaat
aastast 1381 ja Tallinnas surnud Kõl-
ni kaupmeeste ühishaua plaat 15-
st sajandist.

Viimase autor on kuulus Lübecki
meister Bernt Notke. Kõikidel do-
miniiklaste hauaplaatidel on see
eriväärus, et nad on vähesed
hauaplaate, mis Tallinnas üldse
säilinud. (LTE/JA).

RAAMATURIIUL

UURIMUSED KÕRGE VERERÖHU ALAL

Montraeli kliinilis-uurimise Insti-
tuudis töötava Erich Kõiv on koos
Instituudi juhataja Jacques Genest-
iga välja andnud kõrge vererõhu uu-
rimusi sisaldava raamatu "Hyperten-
sion 72".
Raamatusse on koondatud selle
ala parimate eriteadlaste ettekanded
symposiumil, mis peeti 1971. a. ok-
toobris Mt. Gabrieli, Quebec'i pro-
vintsis.
Inglisekeelne raamat, 636 lehekülge

paks ühes 304 joonisega, trükitud
Springe Verlag'i poolt Heidelbergis,
on heaks käsiaraamatuks selle ala eri-
teadlastele.

Inna Salum doktoriks

Dr. Inna Salum Stockholmis kait-
seb 3. novembril ka. algusega kl.
9 St. Görani haigla psühhiaatria
kliiniku auditooriumis doktori väi-
tekirja teemal "Delirium tremens
ja teatava dmuud akutsed alko-
holi liigtarvitamise järelhaigused".

V. Kuusemäe ketast 57,54

Rumeenias toimunud võistlustel
heitis eesti kettahetaja Veljo Kuuse-
mäe 57,54 meetrit ja tuli esikohale.
Samadel võistlustel tuli 3000 meetri
takistusjooksuks teiseks Ilmar Ruus
ajaga 9.02,6, kaotades rumeenlasele
Cefanile 0,6 sekundiga.

Kalevi võit

Nädalavahetusel mängis korvpalli
neljandas divisjonis Kalev Hõgdal-
eniga ja võitis 55–31, poolaja 15–
27. See oli Kalevi kolmas mäng ja
meeskond on praegu divisjonis tei-
sel kohal.

Divisjon IV näeb praegu välja sel- liselt:					
Räcksta	2	2	0	121	98 4
Kalev	2	2	0	112	93 4
Spånga	2	1	1	118	98 2
Högdalen	2	1	1	104	95 2
Ärsta BBK	2	1	1	78	74 2
Vällingby	2	1	1	65	71 2
Brännkyrka	2	0	2	87	119 0
Nacka	2	0	2	81	118 0

- Willimanticus USA-s tähistas 60-
aastast sünnipäeva ins. Eugen Kask,
omaegne purilendur.
- Chicago esimese koguduse õpe-
taja Elmar Kuusler tähistas 20-a.
kirikuõpetajametit juubelit.

Raadiomale sündis Eestis

Raadioamatöörid pioneerid

Mõned aastad enne II maailmasõda tekkis Eestis ja veel enne seda ka mujal maailmas hobby (s.o. ajaviide, mis rahu sisse ei too, küll aga seda tühjalt neelab, kuid selle harrastajale suurt lõbu pakub), milleks oli raadiosaate amatöörism. See seisis selles, et rida "raadiolaseid" sisustasid raadio saate- ja vastuvõtjamaad ja aastasid raadiosidemesse teiste samasuguste maailmas, andes edasi sõnumeid ja võttes neid vastu teistelt ilma praktilise tagasihoideta, lihtsalt "õhusviitumise" lõbu pärast. Tulenevalt ingliskeelsest sõnast ham (sünk) hüüti need ham-operaatortektsed.

"Õhusviitumine" tähendas seda, et ham-operaatoreid saatejaam oli "õhukõps", ja andes edasi oma amatöörjaama tunnusignaali, oli valmis raadiosaate vastuvõtuks ükskõik kellel, kellel oli tuju vestida raadio teel.

"Õhusviitumine" tähendas seda, et keegi amatöör oli juba vastanud omavoltselt kutsesignaale teatamisega ja nõusolekuga, alla valmis vestluseks. Ei olnud tähtis, kes vastas, kas või Türgist, Pääsi, et oli kellest pidada.

Rõhuv enamus ham-operaatoreid kuulus rahvusvahelisse liitu ja Eesti omad olid selle liidu lugupidavaimaks liikmeks, peamiselt nende raadio-korrektsuse pärast. Ühe eestlasest ham-operaatoreid esimeseks toiminguks tüüli kojutulekul oli saatejaama "õhkuistamine" ja alles siis, vastuste ootel, oli aega mõelda kõhumeedele.

Arusaadavalt põhjustel tüüli ham-operaatoreid riiklikult litsenseerida, Eestis oli see lihtne: kui sa ei olnud kahtlase nimekirjas, siis luba tuli kergesti.

Eesti ham-operaatoreid olid palju sõbralikke sidemete võltsimada, saades isegi sinasõpradeks eksotiliste maade esindajatega, näiteks Marokost.

Siis korraga läi väik sisse:

N. Vene okupeeris Eesti. Üleöö tühistati kõik ham-operaatoreid litsensid, ühegi erandita. Keelustati sealt "õhkuistamine" oli riigi teemine! Süüdistasid saateid oli ju kerge välja pildida ja teida. Seda teadsiid kõik ham-operaatoreid. Ja seega valitses kalmisturahu Eesti raadioõhus.

Aastaid kokkuhoitud raha kallite raadiosaatejate sisustamiseks oli nagu maha visatud.

"Shnapsideed" ei pruugi alati tulla pärast napsivõtmist. Need võivad tulla ka muuda. Säärane asi juhtus minuga ajal, mil punased olid juba 34 aastat olnud Eestis vägivallatsetajaks.

Olin lahkunud sidevalitsuse (Eesti postivalitsuse järglane) teenistusest ja töötasin tulivärske palgale maleinspektorina Kehakultuuri- ja Sportlismees Mürivahe tänaval nr. 22. Olin siis tühjalt malehage. Ühtlasi tahtsin näidata, et maleinspektor on ka organisator.

Tulin siis ideele, et kuidas oleks kui Tallinna maletajad mängiks raadioteel matši Leningradiga? Oli küll märgitud kirjuteteel malematse kaugele maade või linnade vahel. Seda oli teatud ka telegraafiteel ja vist isegi telefoniga. Kuid raadioteel mitte. Oli ju raadiosaandus siis veel võrdlemisi värske leiutus. Maailmas esimesed raadioteelised malematshist võiks saada sensatsioon.

Matsh Leningradiga omaks teatava "punapatriotilise truualanduse tooni" ja seepärast ideo peaks olema vastuvõetav ka punastele võimudele.

Kuid, kust otsust alata? Esimese sammuna tuli hankida nõusolek Leningradist. Andis tegevit kuni õnnestus välja turida, kes on Leningradis male A ja O, ja tema telefoninumber. Leningradis malejuhtis osutus Feldmann, seega peagu nimetada. Tellisin telefonikõne Tallinnast Feldmanniga kell 6 õhtul. Ühenduse sain alles kell 3 hommikul. Feldmann oli äärmiselt vihane, et teda one pealt tülitakse. Kui nimetasin oma nime, jäi ta rahulikumaks ja lõpuks muutus koguni sõbralikuks. Oli kiiresti nõus raadioteelise matshidega (vist 12 päeva, võist ei mäleta). Isegi matshipäeva määrasime kindlaks.

Selles osas oli asi siis korras. Kahe ham-operaatoreid leidmine, kes peaksid raadiosidest Tallinn-Leningrad, oli

lihtne, sest iga raadioamatöör janune õhkuistumise järele pärast kolmveerandaastalist "paustu".

Jäi järele kõige olulisem, Kanossakäik sidevalitsuse ülema juurde kahele amatöörjaamale tegutsemisloa saamiseks. Sidevalitsuse ülemaaks oli venelane, kes ei olnud maletaja ega ka malehuviline. Mind üllatas tühjalt, et tema sõbralik esinemine, kuigi minu idee oli hullulge, sest neg oli segane ja väljaspool N. Venet mõlbas sõda (oli mai 1941. a.).

Märkasin siis, ja korduvalt hiljem, et kui on vaja saavutada midagi olulist, siis oli alati kasulik minna kohe kõige kõrgema vene või saksa okupantide asutuse ametiisiku juurde, selle asemel et ette valmistada teed eestlasti kaasaajooksikute kaudu, sest viimased olid arad ja paavstlikumad kui paavst ise.

Raadiomatshide idee meeldis sidevalitsuse ülemaale, kuid ta hoiatas kohe, et loasaamine on raske, peagu lootusetu. Ta olevat küll pädev raadioloo andmises, kuid pidavat enne seda kellegagi nõu pidama (muldugi NKVD-ga). Vaidles ka vastu minu soovile loa andmises kahele hamoperatoorile, et kas ühest loast ei aita? Ja miks peab luba olema terveks nädalaks, et kas ühest päevast, matshipäevast, ei jätaku?

Kuigi olen täielik võhik raadiomatoorismi alal, arvasin seletada võivat, et pärast kolmveerandaastalist seisakut on amatöörjaamadel kindlasti tekkinud mõned tehnilised vead ja nende kõrvaldamiseks on vaja mõnepäevaline treening mitte ainult Leningradiga, vaid ka Lääne-Euroopaga. Teine saatejaam on vajalik omavaheliseks treeninguks ja varuna juhuks kui matshipäeval esimese jaama midagi juhtuks.

Sportiveteran Lex Kolmper, kellele oma ideest rääkisin, ütles, et ma olen hull, et tulen välja süürase kardetava ideega. Olevat juba seegi hea kui minu esildis ainult tükkideks ja ma tägan "pähe saamata".

Vedasin kihla minu 100 rubla peale tema 1 rubla vastu. Ei ole elus kunagi ühtki kihlvedu kaotanud, sest vean kihla välja siis, kui olen asjas kindel. Seekord oli asi aga enam kui kahlane. Kuid siiski võitsin kihlveo, sest juba paari päevaga olid mul taskus kirjalikud loa sidevalitsuse ülemaale kahele amatöörjaamale ühe-nädalaseks tegutsemiseks harjutusdeme pidamiseks ja ka välismaade amatöörjaamadega (Saksa välja arvatud). Kolmper ei maksnud mulle välja kaotatud rubla, tegi aga selle asemel hen õhtusõõgi.

Kes need kaks amatöörjaamatoorit olid ja kuidas ma nendega kontakti sain, selle olen unustanud. Seda aga mäletan elavalt, kuidas üks operatoorist, kellele ma sõnumi kätte viisin, heameele pärast, pihlikult öeldes, laike hüppas.

Sidevalitsuse poolt oli määratud ka raha — mõnisa rubla — amatöörjaamade tegutsemiskulude katteks. Operatoor sai rahapakkumise peale kurjaks, öeldes et on juba suur õnn saada nädalaks raadiosidest. Kuid arvele korrademiseks pidi mees siiski raha vastu võtma ja alkirja andma.

Niisiis kaks Eesti raadio-operatoorit (kumbki eraldi) "tõusid õhku", hüüdisid hallo ja andsid edasi oma jaama signaaltähed.

Kas väljakutselise vastas Inglismaa, USA või mingi muu ja algas raadiodiskussioon, et pruukinud häirida kahte Eesti amatöör — luba oli ju olemas.

Shansid raadioteel matshiks Leningradiga puhtmaleiselt võttes polnud eriti head, kuid ka mitte lootusetud. N. VENE ei olnud siis maailma esi-

mene males. Tal oli vaid mõni üksik suurmeister. Tema tulevased suured — Smõslov, Gellir, Petrosjan, Tal Kortshnoi, Polugajevski, Spasski jt. olid veel malelapse kingades. Pealegi elas siis suurem osa Vene tippmalemehi Moskvas ja mitte Leningradis. Maailma tugevaimaks malemaaks loeti siis USA-d, selle järele Ungarit, Poolat ja Saksaamaad. Tallinn võis välja panna Leningradi vastu peale Kerese rea noori (Soomurm, Brascinsky, Renter, Arulaid), keda küll rahvusvaheliselt ei tuntud, kuid küll olid juba teel Kerese poole. Lisaks vanemast kaadrist — Türr, Rootare, Klibermann (viimane Tartust), kes omasid häid lahingukoosmuseid.

Järsku Leningradi Feldmann "hüppas alt ära", öeldes et Leningradi meeskond pidavat kokkulepitut kuupäeval mängima mingi Malaja Visheru või Bologje vastu.

Minu väitele, et matshi Tallinnaga võiks ju mängida päev varem või hiljem, vastas Feldmann mingi segase mõinaga.

Miks Leningrad keeldus mängimast Tallinnaga, selle kohta võib teha vaid oletusi. Üks, mitte väga tõenäoline, on et kardeti lõuasaamast Tallinnalt. Teine, lihtsam ja usutavam, on et NKVD keelas ära matshi kas-

RIIN RIVANOOLI veste KEELEKURSUS

Igal sügisel, kui jütsid uuesti kooli töttavad, tuleb mul selline kole tahtmine peale, et tulaks ka midagi üppida.

Tavaliselt hakkab siis pikalt plaani pidama ja oma asja teistega läbi arutama. Tulemuseks on, et Aadam koos perekondliku konsiultimiga jõuab mu uimaseks rääkida või peenemalt öeldult mu ajud pestakse nii põhjalikult läbi, et kui sellest loibun, on igasugusteks ettevõtmiseks aeg juba hiljaks jäänud.

Tänuv juhtus, ni, et vist ei olnud kellelgi aega mu plaanipidamist kuulata ja otsustasin ise asja priih-praui ära. Andsin nime üles, maksin rahad ja unustasin selle siis ise ka seniks, kuni äkki märkasin, et kalendris ristiga märgitud päev kütte oli jõudnud.

"Täna lähen kooli", teatasin Aadamale. "Kursusele, saad aru". "Mis kursus?"

"Hispaania keele kursusele". "Tuul oled või?" — "Ise oled", ja nii edasi. Selles tavalises vaikus läks siis jutujarjane edasi ja mul õnnestus see lõpetada oma pikema menoloogiaga, kus Aadamale sai üles loetud kõik need kurvad olukorrad Lõuna-Ameerikas, Mehhikos, Kanaari saartel ja Hispaanias, kus kana asemel sai söökla tellitud kalasuppi, vale tänavaid pidi marsitud, taksijuhile kahetsekselt makstud ja ei tea veel mis ikka sellepärast, et kohalikku keelt ei osanud.

Selgeks sai sealt ainult kaks asja: "manana" — homme, sest kes käis ära Inhadusega kaasas, ega tarvitunud kunagi läbi olla, ja "cafe con leche" — mis tähendas kohvi piimaga ja oli ainuke kohviliik, mis juua siin.

Aadam jäi nüüd siis tummalt koju tugiitoli, nagu ühe vanaisa kohus on, ja mina, tema noor ja

Leinateateid

Bostonis USA-s suri 10. oktoobril Julius Laats, sünd. 9. aprillil 1902 Karulas, Valgamaal.

New Yorgis suri 13. augustil Victor Ustav, sünd. 9. mail 1897 Tallinnas. Oppis Riia polittehnikumis ning võitis osa Vabadussõjast ratsapolgus, käies pärast sõda esimese eesti sõjakooli ratsaklassis. Siirdus a. 1924 USA-sse, kus ta tegutses kunstilise dekoratsioonil alal.

Torontos suri 13. oktoobril Ludmil ja Silart, sünd. 2. augustil 1894 Haapsalus.

Torontos suri 13. oktoobril Edulf Mägi, sünd. 24. juulil 1905 Tartumaal.

politilistel või malepolitilistel põhjustel.

Oligu kuidas on, aga matsh jäi pidamata, kuid raadioload jäid püsima. Olles näinud palju vaeva eelõdega, oli tuline kahju tunnustada, et kõik oli olnud asjata.

Ei siiski midagi teha ja kasutada harudast võimalust, otsustasin korraldada raadioteelise matshi samas Tallinnas. Elasin Kadriorus, Lahe tänaval nr. 2. teise korruse korteris koos tippmaletaja Johannes Türriga. Mul oli telefon ja ka tugevalt maletajal Rudolf Pruunil (elas Kopli) oli telefon. Otsustasime siis, et raadioteelise matshi Tallinn-Leningrad asendab raadioteelne partii J. O. Türr — Rudolf Pruun.

Raadiooperatoorid olid asjaga kursis ja määratud kellaajal olin mina, Türr ja Pruun oma telefonide juures. Türr tei esimese käigu kuniingatuuriga. Võisin telefonitoru ja teatasin sellest operator A-le, kes oli raadiosidemes operator B-ga. Viimane võitis sõnumi vastu ja teatas käigust telefoniga Prüünile. Nii

Wallace pooldab Nixonit

WASHINGTON — Alabama kuberner ja hiljutine presidendikandidaat aspirant George Wallace, kelle vastu toime pandi attentat, on seletanud, et ta loodab, et tema demokraatlikud valijad seekord presidendivalimistel toetavad republikaane Nixonit ja Agnewi, kuna McGoverni poliitikat ei poolda.

Texase demokraadist miljonär Walter Duncan deklareeris, et tema erakonna kandidaat McGovern "on läinud liiga kaugele", mispärast ta annab Nixonil valimisfondile veerand miljonit dollarit.

● Hamburgis, Saksamaal, eluven Hilja Greenberg (n-na Reiman) sõitis külastusreisile USA-sse.

see läks edasi, kõik-käigult. Raadiosaatejate tööd võis jälgida ka oma raadiovastuvõitjaga.

Nii käis kogu partii, nagu oluaks see matshi Tallinna ja Leningradi vahel. Partii lõppes viigiga. Oli ju see rohkem propaganda-asi kui tõeline jõukatsumine, milles Türr oli valdematult üle Rud. Pruunist.

See oli maailma esimene raadioteelne malepartii. Punastes ajalehtedes oli sensatsioonilise partii kohta antud ruumi vaid mõnimeetrid rida.

Esimene tõeliselt õnnestunud raadioteelne matsh toimus alles 5 aastat hiljem 1946. a., milles USA vastu otusis kaotas rängalt N. Venele. Kuid matshi idee oli minu oma.

VES/AVE!

les, siis jäeti ta algul armutult tähelepanemata.

"Ei mingit kirjutamist, see oleks päris vanamooline! Enne keel suhu ja siis alles grammatika, lugemine, kirjutamine. Kas te ei tea, kuidas laps oma esimesed sõnad ja keele nimed kordamisega õpib. Ei mingit kirjutamist, saate aru!"

Uhh, keele kisub sõrmed! Aga kui vähemalt 20 sõnda ja ikka kiiresti sama arveridurda on korratud, on ta käes. Aju aga keerab sellise kohaiga pealuu ringi, et järgmise pingirätti kuuld peaks olema.

Lõpuks ometi sammun treppe pidi astmeid lugedes tänavale poole. "Uno, dos, tres, cuatro, cinco, seiti — pagan, kuus jäi ju vahele!" jõuan oma kaunis emakeeleks veel kiruda enne kui ümber nurga tuleb bussini keerata. Pime ja külm ja just siis laseb üks hull täiel tuled mulle peale ja lõob lahti autokuse. No ei tea nüüd, kas panna heleda kisaiga karjuma, või oodata edasi — mine tea, mis õnn veel ees ootab.

Teate, Aadam oli. Tuli järele ilma, et oleks räägitud. Oma nagu pilves, ei, ei — hoopis kessepaisteline ja kui olen talle õhinaga ära rääkinud, et "kas kuulnud, kuid mu roostetanud ajud lihtsalt kobilasevad", peab ta vajalikuks parandada: "Kõlvised, tahtsid vist öelda". Nüüd pean talle kogu oma hispaania keele tagavara välja kramma, kuigi seal kahjuks pole veel ühtki sõmsõmsa, mis praegu oleks üsna paras ütlemiseks. Aga ehk edaspidi.

Olen otsustanud, et kui ma nüüd veel paar tundi koolis ära olen käinud, siis hakkab ma teile oma kirjatõeld hispaania keeles kirjutama. Seniks aga oodake kannatlikult ja

ADIOS!

LAIDONERI KIRI

Algus lk. 1

rahva suurim ideaal, ilusaime paleus. Et Eesti sai iseseisvaks riigiks, jõudis selle suurima rahvusliku ideali-ni, selles on ka teiste kõrval väike-ne osa minu teeneid. Suur osa mi-nu elutööst oli pühendatud Eesti riigile ja selle oma töö eest ei karda mina vastutust ei ajaloo, ei inimeste ees — ei hääbena oma tegevuse eest.

Tegelik Eesti iseseisvus kestis ka 21 ja pool aastat. Ajaloo seisukohalt on see väga lühike neg. aga olen kindel, et Eesti rahva ajaloo ja rahva mälestuse see periood jääb kõige ilusamaks ajaks kogu tema elus ka sel juhul, kui Eesti rahvas tulevikus jälle kord tagasi võidab oma riikliku iseseisvuse. 19. juulil 1940. aastal tolelaegne Eesti Vabariigi valitsus oma otsusega (minule esitatav dokument peaminister Varesse siseminister Unti ja riigisekretär Ter-rase allkirjadega), ilma minule süüdistust esitamata, saatis minu välja Eestist Venemaale. 28. juunil 1941.

Pensas mind vangistati NKVD võimude poolt ja minule esitati süüdistus — 58 ja veel mingisuguse p.

alusel (seda punkti uurja nimetas — "istoriceskii").

Mind nimetati "bezpodannõi — tähendab, et Eesti valitsus oli minust lahti ühtlased ja SSSR ka ei tunnistanud oma kodak. kaks. Mind süüdistati kaastegevuses Eesti riigi loomisel, sõja juhtimises SSSRvastu, mässukatses mahasurumises 1924. a. iseseisvas Eesti riigis — tähendab, minu suhtes SSSR-i võimud ei tunnistanud 2/II 1920. a. lepingut, aga selle juures täiel määral tunnistasid minu teeneid iseseisva riigi loomisel ja tema kaitsmises.

Minu tegevus iseseisva riigi loomisel. Vabadussõja juhtimisel ja kommunistlike mässukatses mahasurumisel — kogu minu tegevus Eesti Vabariigi oli täiesti avalik, kõigile teada ja selle eest mina mingit vastutust ei karda, kühule ei tahtnud ja ka praegu neljandal vangistusastal ei taha põgeneda. Ja füüsiliselt oma elu pärast pole mina kogu oma elu ajal väga kartlik olnud, ja surma ei karda ka nüüd rasketes vangistuses oma kuueküümese esimehe eluasel.

Valus ainult see, et minu tegevuse eest kannatab täitsa süütu minu armsa sõber ja truu elukaaslane — minu naine. Aga olen kindel, et minu abikaasa peab õigeks minu elutegevust ja surma tema ka ei karda. Kõigevõimavam vaim aitab hoiab, kaitseb teda. Aamen. J.L. 26/IX 1944.

Niisugune on minu curriculum vitae lõpp. Olen ilma kodumaata, mind ei taha Eesti, ei taha Venet. Pensas NKVD ülemus ütles, et olen täielikult NKVD võimuses ja jään vangsi surmani. Vaatamata sellele olen tulviku suhtes täiesti rahulik ja oma isamaa suhtes kordan — veidi muudetult Inglise luuletaja sõnu: "Estonia, with all thy faults I love thee still". J.L.

Inimesed surevad — rahvad ei kao rahvas elab edasi. (Kirjutatud Kirovi vanglas)."

Lühiteated Ameerikast

USA ja N. Vene kirjutatud Washingtonis alla merelepingule, mis 3 aastaks avaldab kummagi riigi 40 sadamat kaubalaevadele. USA poolt kirjutatud alla kaubandusminister Peter Peterson ja N. Vene poolt merekaubanduse minister Timofei Guzenko.

Välisminister William P. Rogers teatas UN-i liikmesriikide New Yorgis viibivatele välisministritele, et USA hakkab edaspidi oma vetoõigust kasutama senisest rohkem, iga kord kui tegemist on halva resolutsiooniga. USA on seni vetoõigust kasutanud kahel korral.

Harris ringkõrde selgus, et varemalt peamiselt demokraatide parteile hääletanud juudid ja taanlased ei ole rahul demokraatide partei presidendikandidaadi George McGoverni poliitikaga ja paljud nendest arvatavasti hääletavad president Nixonit pooli.

Cicagos paljastati 8 neegrist koosnev murvarite jõuk, kes seni on tapnud 9 valget isikut, nende hulgas kaks perekonda, kus kõik liikmed mõrvati ilma põhjuse, ilmselt ainult rassivaenu pärast.

Arstid

Algus lk. 1

Ansambli "lohtriest" olid ham-baarsid Siiri Kriisa ja Heijo Mängel-Sundsvik tutvavad näitemängute-gijad Stockholmist eesti teatrielust ja nendele sekundeeris meespoolena dr. Ants Anderson, kes pidi mängima arsti vahelduseks oma arstikutele. Tänases lehes anname edasi kokku-võtte dr. Ilo Käbina ettekandest, mis käsitles eesti arstide minevikku.

TV Fredag

TELEVISION 1

8.30—8.50 Spela gitar. Färg.
Skol-TV:
10.00—10.10 Switch on! 9. Lästadiet.
11.30—12.00 Tapahtumia. Ajankoh-taista suomalaisille. Aktueilt magasi-n för finskpråkiga.
Skol-TV:
13.35—14.00 Naturkunskap åk 1. 5. Tyngdkraften och himlakropparna. Gymnasiet.
16.30—16.45 Den förtrollade bollen. Färg. 8. Sam och äventyret i serie-tidningen.
17.20 Tapahtumia. Ajankoh-taista suomalaisille. Aktueilt magasi-n för finskpråkiga.
17.50 Helgmaskingning. Färg. Från Ekers kyrka i Närke.
17.55 Meddelanden.
18.00 TV-nytt, väder.
18.05 Landet runt.
18.30 Ikväll. Färg.
19.15 Alla kungens män — amerika-nisk långfilm från 1949. Regi: Robert Rossen.
I rollerna: John Ireland, Broderick Crawford, Joanne Dru, John Derek.
21.00 Aktueilt med TV-nytt.
21.30 Väder.

21.35 Ufflykt i det gröna — konstpro-gram om bla landskapsmålaren Gerhard Nordström. Färg.
22.05 Svea kanal av Jan Bergquist. Björn Lindroth, Carl Zetterström och Birgitta Zachrisson. Färg.
22.45—22.50 ca TV-nytt, väder.

TELEVISION 2

17.25 TV-nytt, väder.
17.30 Babar den lilja elefant. Färg.
17.35 Fredagssagan. Färg. Björn Grä-nath läser "Det underbara trädet" av Ulf Löfgren.
17.50 Bonk och Binkie. Färg. Belgisk bidrag till Eurovisionens utbyte av teknisk film.
18.00 Fredax. Färg.
18.30 Alia Smith & Jones med Roger Davis och Ben Murphy. Färg.
19.20 Riksbildning.
19.30 Rapport med TV-nytt och väder.
20.00 Kvällsöppet — fredagsextra. Färg. Fritiof Haglund med gäster på Dagen.
20.20 N P Möller, fastighetskötare. Färg. Femte händelsen Drömsemes-tern. I rollerna: Nisse Ahlroth med hunden Kalle, Christina Stenius, Ulla-Britt Norman m fl.
21.00 Indianer och vita 1972. Färg. 1. Colono. En film om nybyggare i Amazonas.
21.30 Kvällsöppet. Färg. Fritiof Hag-lund med gäster på Dagen.
22.15 TV-nytt, väder, sport.
22.30 Den andalusiska hunden — fransk kortfilm från 1928. Regi: Luis Bunuel.
22.50 Hädare, tjur, moralist. Nils-Pet-ter Sundgren presenterar TV 2:s se-rie filmer av Luis Bunuel.

Eesti keel ohutsoonis?

Algus lk. 1

tamiseks ja kardab, et vastupidiselt reessurid on suurenenud, kuid samal ajal on eesti keel prioriteediskaalal langenud teiste keeltega võrre des. Ametivõimud ei loe väärtuslikuks eesti keele ja kirjanduse armastajate. Neid on kirjajkirjutaja arvates nii eestlaste kui rootslaste seas. Pea-legi leiab ta, et eestlastel-maksu-maksjatel on õigustatud nõuda ka nende endi kultuurivajaduste rahul-damist, samuti kui see õigus peaks olema ka lastelaste.

Areng on aga läinud tagurpidi. Tulelades meelde haridusminister Edenmani deklaratsiooni a. 1962. et "Ihe rahva küpsus ja kultuuriline tase nähtub tema suhtumisest mitmesugustesse vähemustesse". Ütleb Nils Lindeberg-Lindvet, et pä-rast seda deklaratsiooni on tocu-sed vähemustele jäänud üha vä-hemaiks, samal ajal kui jagatavad summad on mujal üha suurenenud.

Selgituseks tuleb lisada, et Eesti keele õpetus ja vastav osakond üldi küll juures tuli toime kadunud Henno Jänesega algatusel, kes oli ka eesti keele lektoriks. Tema lõi ka Eesti Keele- ja Kirjanduse Instituudi, mis on senini olnud seoses üli-kooliga, saades sellelt ruume oma tegevusele, personalile ja arhiivile, millise tegelikuks juhatajaks on praegu fil lic Paul Laan. Kuuldavas-ti on viimase ametiaega pikendatud esialgu vaid tulevasta aasta esimese pooleini. Ülikooli Freecatise kolimisel sai ainult tema senl tööruumi, kunn Instituudi tegevus ja personal kirru-ga tuli eraviisil mujale paigutada.

Kõhaliin elu

LUND KIRJANDUSHÖTU

Karl Ristikivi 60-nda sünnipäeva tähistamiseks toimub Lundis Peters-gärdenis, Trollebergsv. 43 laupäeval, 4. nov. kell 18 kirjandushötu kohvi-laung. Kavas on kõne Valev Uibo-puull Ristikivi loomingust, luuledek-lamatsiooni Lida Saarmannit, dia-log romaani "Rohted" Eeva Mer-rike Kangro ja Helle Tamvili ette-kandel, laule korp. Filiae Patriae lauluringilt. Kirjandushötu on lu-banud osa võtta ka juubilari ise. Talle antakse üle luuletuskogu "Inimese teekond" esimene eksemplar. Öhtu korraldajad Eesti üliõpilaskond Lunda ja Eesti Komitee Lõuna-Roocis osakond ütlevad kõigile tere tulemast.

Ameerika kommunistlik partei, kelle presidendikandidaat Gus Hall on hääletusel 13 osariigis, tellis National Broadcasting Company raadiojaamadele valimispropaganda saateid üle maa 190 saate-a-maalt. Partei öeldi olevat 16-17 tu-hat liiget.

Kui esineb surmajuhtum

Konsulteerige suurima usaldus-ega matusetööd

Thure Söderquist

Begravnings & Eldbegängelsebyrå

Mariatorget 1
116 48 STOCKHOLM
Tel. 44 89 07. 44 89 98

Eriala:

Eestikombelised matusetalitused

Ööpäevane valvekord

Ootamatu surma läbi lahkunud, meie unustamata kallist meest, isä, vanaisa ja äia

Jaan Rammus't

* 11. 5. 1902 Mustjalas
† 24. 10. 1972 Tolleredis

mälestavad lohutamatus leinas

AMANDA
VALVE ja NILS
ROGER
ANN-MARLEN
MARINA
SUGULASED Kodumaal ja
Ameerikas

Nüüd hingas, vaikselt ühtu vilus
Ma ootan õnnist ärkamist.
Ja seda kuldse koidu ihus
Mull kingib Issand Jeesus Krist.
Sest armsad, ärge leinake,
Ma olen jõudnud rahule!
Röömsa jällejärgemiseni.

Matusetalitus toimub pühapäe-
val, 5. nov. kl. 13 Skallsjö kir-
kus.

Armast öde ja tüdi

Marie Vapper'it

mälestavad leinas

Öed:
TRIIN METS abikaasaga
TINA KRUISEER
ÖETUTAR SALME perek.

Ootamatu surma läbi lahkunud
venda, naisevenda ja onu

Jaan Rammus't

mälestavad leinas

JOHANNA ja ADOLF
JOHAN
EHA ja SEVED

Puhka rahus võõras mullas!

Meie armas ema ja vanaema

Elvine Kurba

* 28. 12. 1895 Hiiuemaal
† 20. 10. 1972 Stockholmis

uinus vaiksest, uskudes oma
Päästjasse.

HARALD ja LOORA
HUGO ja ARMILDE
ROBERT ja ANJA
VILLHELM
HERMANN
HERMINE ja ARNE
ELMAR ja MARGARETA
LAPSELAPSED
LAPSELAPSELAPSED

Matusetalitus toimub esmaspäe-
val, 13. nov. kl. 14 Norrmalmi
kirikus, Norrtullsg. 37.
Lilledel asemel mõtelge Eesti
Baptisti Kogudusele, Eestiska
gruppen, Norrmalmsskyrkan,
postgiro 60 75 36-0
Muldasäingitamine Hiiuemaal pü-
hapäeval, 19. nov.

Ootamatu surma läbi lahkunud
armast õemeest, onu ja ristiisa.

Jaan Rammus't

leinavad sügavas kurbuses

LIDA
VAIKE abikaasaga
SIMMO ja SELMA
perekondadega

Kristus on minu elu ja surm mu
kasu. (Fil. 1:21).

Unustamata armast abikaasat,
meie head isa ja vanaisa

Peet Väli

Mälestame vaikselt leinas tema
esimesel surma aastap. 12. nov.

ABIKAASA
POJAD perekondadega

Astu üle aasa, kallid kalnule.
Sosisia süüli tassa: Et on veel üks
siida, kes Sind ei unusta.

Riidematerjalide

soodsaim ostukoht pakkide saatmisel kodumaale
Suurim valik moodsatest kangastest ja materjalidest nii härradele kui daamidele.

Erihinnad kinkepakkideks!

DAVID SÖDERMAN AB

Sveavägen 39, Stockholm

Tel. 23 97 45

Kasutage meie kodumaa-pakkide vahendust!

Imperialistliku Venemaa nimetatud võimuorgan lükkas aga palve tagasi. Alles eesti arstide neljandale palvele andsid Vene riigivõimud järele, kuid eeldusel, et seltsi nimetusest kõrvaldataks sõna "Eesti",